

Ellen Bijvoet

TAALATTITUDES IN ZWEDEN EN FINLAND

Inleiding

De laatste decennia is de belangstelling voor tweetaligheid sterk toege-nomen in Zweden en wordt er veel onderzoek gedaan op dit gebied. Dit onderzoek is in veel gevallen gericht op het beschrijven van de verwerving van het Zweeds, vooral de beginfase daarvan en vaak betreft het analyses van het taalgebruik in testsituaties. Er zijn echter maar weinig studies waarin beide talen van een tweetalig individu worden bestudeerd in hun natuurlijke omgeving, terwijl dit natuurlijk van het grootste belang is om een juist beeld te kunnen geven van de totale communicatieve linguïstische competentie van de tweetalige.

In het project “Sverigefinnars två språk – språkbruk och attityder hos två generationer¹” (‘De twee talen van de Zwedenfinnen² – taal-gebruik en attitudes van twee generaties’) willen we een dergelijke simultane studie van beide talen van tweetalige personen uitvoeren. Dit project is een samenwerking tussen het instituut voor Scandinavische talen van de Universiteit van Uppsala en het Finse instituut van de Universiteit van Stockholm. Het doel van het project is de resultaten van de contacten te bestuderen tussen het Zweeds en het Fins bij een groep Finse immigranten uit de regio Stockholm. Zowel

¹Ookwel FORTIS-project genoemd. FORTIS staat voor *Finska och Ruotsia, två språk i Sverige* (‘Fins en Ruotsia, twee talen in Zweden’). (*Ruotsia* is Fins en betekent ‘Zweeds’).

²In Zweden noemt men de Finsstalige immigranten die in de jaren 60 en 70 naar Zweden kwamen, – vnl. om werk te zoeken – *Sverigefinnar*. Dit in tegenstelling tot de zgn. *Finlandssvenskar*, de Zweedssprekende minderheid in Finland. Voor deze termen ken ik geen Nederlandse vertaling. Korthedshalve noem ik in dit artikel beide groepen resp. ‘Zwedenfinnen’ en ‘Finlandzweeden’. Voor hun taalvariëteiten gebruik ik de afleidingen ‘Zwedenfins’ en ‘Finlandzweeds’.

het Zweeds als het Fins wordt bestudeerd. Op basis van bandopnamen van het taal-gebruik in Zweeds- en Finstalige situaties van verschillende formaliteits-graden willen we de verschillen en de overeenkomsten op verschillende linguïstische niveaus in het taalgebruik van de Zwedenfinnen uit twee generaties beschrijven. Bovendien willen we bestuderen welke attitudes verbonden zijn met een aantal, voor Zwedenfinnen actuele variëteiten van het Zweeds en het Fins.³ Dit artikel zal hoofdzakelijk het laatst-genoemde punt (de taalattitudestudie) behandelen. Juist in situaties waarin talen in contact met elkaar komen, zoals in dit geval het Fins en het Zweeds, is het belangrijk om de daarmee verbonden taalattitudes te bestuderen, o.a. om de verhoudingen tussen de verschillende sociale groepen te kunnen begrijpen en om fenomeen als code-wisseling, taal-verlies en taaldood te kunnen verklaren.

De immigranten uit Finland nemen een bijzondere plaats in onder de immigrantengroepen in Zweden, deels ten gevolge van het feit dat Finland eeuwenlang een deel van het Zweedse rijk uitgemaakt heeft, deels doordat ze de absoluut grootste immigrantengroep vormen. Er wonen ca 442.000 uit Finland afkomstige personen in Zweden; hiervan is 25% van Finlandzweedse afkomst. Dit betekent dat er zo'n 331.500 Finssprekende Finnen in Zweden wonen.

Vergeleken met andere minoriteiten heeft de Zwedenfinse groep een aantal privileges:

- er zijn verschillende alternatieven voor kinderen van Zwedenfinse ouders om onderwijs in het Fins te volgen op school: er zijn Fins-talige kinderdagverblijven, kleuterscholen, lagere scholen en zelfs enige scholen voor voortgezet onderwijs; er zijn zgn. geïntegreerde scholen waar de kinderen bepaalde vakken in het Fins kunnen volgen en andere vakken in het Zweeds; Zwedenfinse kinderen die naar een Zweedstalige school gaan, hebben recht op een paar uur onderwijs in het Fins per week;
- de Finse staatskerk heeft een stevige positie in Zweden;

³Deze attitudestudie maakt deel uit van mijn promotieonderzoek en ik ben dus verantwoordelijk voor de opzet ervan.

- er worden dagelijks Finstalige radio- en televisieprogramma's uit-gezonden door de Zweedse media, er zijn Zwedenfinse tijdschriften en er is zelfs een Zwedenfinse uitgeverij;
- er zijn Zwedenfinse politieke organisaties;
- er zijn Zwedenfinse verenigingen van allerlei soort (culturele verenigingen, sportverenigingen, bejaardenverenigingen).

Zo is het echter niet altijd geweest. Tijdens de jaren 60 en 70, toen het merendeel van de Finse immigranten naar Zweden kwam, voerden de Zweden een keihard assimileringbeleid. De attitudes van de Zweden tegenover Finnen, de Finse taal en de Finse cultuur waren negatief. Aan het eind van de jaren 60/begin jaren 70 was het heel gewoon, dat in Zweedse kranten het denigrerende *finnjävel* ('verdomde Fin') werd gebruikt in artikelen over Finse immigranten (Laakkonen 1996). Finse ouders werd door Zweedse leerkrachten aangeraden om geen Fins maar Zweeds met hun kinderen te spreken. Een groot aantal Finse immigranten schaamde zich voor hun Finse achtergrond en in aanwezigheid van Zweden ontweken ze om Fins met elkaar te spreken (Savolainen 1987, Lainio 1996, Lainio & Wande 1996).

In Finland daarentegen zijn lange tijd de attitudes van de Finstalige bevolking tegenover het Finlandzweeds en het Zweeds in het algemeen negatief geweest. Gedurende de lange periode dat Finland deel uitmaakte van het Zweedse rijk, was Zweeds de enige officiële taal in Finland. De hogere stand bestond aanvankelijk voor het overgrote deel uit Finland-zweden ('den svenska överklassen') en de Finlandzweedse standaard-variëteit heeft lange tijd een directe koppeling gehad met hoge status, lange opleiding, cultuur etc., hetgeen vanzelfsprekend tot nogal wat controversen leidde met de Finstalige majoriteitsbevolking. Tegenover het land Zweden en de Zweden zelf hebben veel Finnen tegenstrijdige gevoelens: de Zweden worden door hen beschreven als week, uit de hoogte, zelfingenomen, oppervlakkig, onbetrouwbaar, maar ook als beleefd, ontspannen, zelfverzekerd, sociale en verbale virtuozen die neerkijken op de Finnen (Virta 1994).

Zoals blijkt uit deze korte inleiding is de verhouding tussen de buurlanden Zweden en Finland nogal gecompliceerd. De laatste tijd is er echter veel ten goede veranderd, o.a. door de stabielere economie in

beide landen en de steeds toenemende internationalisering. Ook het feit dat er in de jaren '80 veel vluchtelingen uit het Midden-Oosten, Afrika en voormalig Joegoslavië naar Zweden kwamen, kan er toe bijgedragen hebben, dat datgene wat de Zweden eerder vreemd vonden aan de Finse immigranten en hun cultuur, nu – in vergelijking met de meer exotische nieuwe invloeden – toch vertrouwder voelt (zie bv. Westin 1987). Dit kan zich ook in de taalattitudes weerspiegelen. Het is daarom bijzonder interessant om de taalattitudes van Zweden, Finnen en Zwedenfinnen tegenover een aantal variëteiten van het Zweeds en het Fins nader te bestuderen.

De matched guise-techniek

In het FORTIS-project wordt de zgn. matched guise-techniek gebruikt om de attitudes t.o.v. een aantal Zweedse en Finse variëteiten te kunnen meten. De matched guise-techniek werd ontwikkeld en voor het eerst gebruikt in het begin van de jaren '60 door de Canadese sociaal-psycho-loog Wallace E. Lambert. Lambert wilde de attitudes van Engels- en Franstalige inwoners van Montreal t.o.v. het Engels en het Frans in Canada meten. Hij liet Engels- en Franstalige studenten uit Montreal luisteren naar een aantal bandopnamen (met identieke inhoud) in het Engels en het Frans, ingesproken door een aantal perfect tweetalige Canadezen. De studenten, die niet wisten dat de insprekers in twee gestalten op de stimulusband voorkwamen, moesten vervolgens deze taalproeven beoordelen met behulp van een zgn. semantische differentiaal (dit is een vijf-, zeven- of negenpuntsschaal met een paar tegen-gestelde adjectieven als uiterste punten, zie bijlage 1). Lambert gebruikte tweetalige insprekers om eventuele verschillen in voor een spreker specifieke eigenschappen zoals stemkwaliteit en spreektempo te neutraliseren. Zo kon hij er zeker van zijn dat verschillen in de beoordeling van een Engelse en een Franse taalproef niet het gevolg waren van dergelijke sprekersgebonden factoren. Om dezelfde reden werd ook de stimulistekst constant gehouden: de invloed die de inhoud van de stimulistekst kon hebben op de beoordeling van de taalproeven, moest geneutraliseerd worden en

daarom gebruikte Lambert als stimulustekst een geschreven Franstalige prozatekst en de vertaling van deze tekst in het Engels.

Een centrale gedachte bij dit type onderzoek is dat taalattitudes niet alleen de instelling t.o.v. een taalvariëteit op zich weergeven, maar ook - en vooral - attitudes t.o.v. de sprekers van de variëteit in kwestie (Giles e.a. 1987, Quasthoff 1987). De resultaten van Lamberts onderzoek laten zien dat zowel Engels- als Franstalige Canadezen de Engelstalige taal-proeven positiever beoordeelden dan de Franstalige. Het was zelfs zo dat de Franstaligen een negatievere houding hadden t.o.v. de Franse taalproeven dan de Engelstaligen. Lambert verklaart dit als een gevolg van de wijdsverspreide en algemeen geaccepteerde stereotiepe opvattingen over Engelstalige en Franstalige inwoners van Montreal. Hij noemt dit "the minority group reaction" (Lambert e.a. 1960).

In navolging van Lamberts attitudeonderzoek zijn er matched guise-studies uitgevoerd door linguïsten en sociaalpsychologen in een groot aantal verschillende taalgebieden over de hele wereld. Gemeenschappelijk voor de resultaten van deze studies is o.a. de vondst dat sprekers van een standaardvariëteit in het algemeen positief beoordeeld worden op schalen die eigenschappen meten welke met sociale status te maken hebben (bv. intelligentie, ambitie), terwijl ze minder hoog scoren op schalen welke eigenschappen meten die de identificatiewaarde van een taalvariëteit weerspiegelen (bijv. humor, integriteit). Hier scoren de sprekers van niet-standaardvariëteiten hoger. (Wölck 1973, Carranza & Ryan 1975, Gallois, Callan & Johnstone 1984, Hogg, Joyce & Abraham 1984).

Het attitudeonderzoek in het FORTIS-project

In het FORTIS-project willen we de attitudes meten van een groep Zweden, Finnen en Zwedenfinnen t.o.v. de volgende standaard- en niet-standaardvariëteiten van het Zweeds en het Fins:

1. Zweeds met een Fins accent

2. het Fins dat gesproken wordt door Zwedenfinnen die al lange tijd in Zweden gewoond hebben (het zgn. Zwedenfins)
3. de Zweedse standaardvariëteit
4. Stockholms
5. Finlandzweeds
6. de Finse standaardvariëteit
7. een Finse regionale variëteit – het Tavastlands (we hebben deze variëteit gekozen, omdat ze het huidige standaardfins in hoge mate beïnvloed heeft)

Dit attitudeonderzoek kijkt op een aantal punten af van attitudestudies waar de originele matched guise-techniek gebruikt is:

Aangezien het natuurlijk onmogelijk is om één inspreker te vinden die al deze variëteiten beheerst, ben ik gedwongen geweest om met verschillende sprekers te werken. Vooraf zijn er duidelijke criteria opgesteld betreffende geslacht (alle sprekers zijn mannen), leeftijd (35–50 jaar) en stemkwaliteit (niet extreem hoog of laag, niet te zacht of te pieperig, etc.) waaraan de potentiële sprekers moesten voldoen; dit om invloed van sprekersgebonden factoren zo veel mogelijk te neutraliseren.

I.p.v. de traditionele voordracht van een prozatekst heb ik ervoor gekozen een meer realistische gesprekssituatie te gebruiken als stimulustekst. Het is belangrijk een neutrale situatie te kiezen waarin alle bovengenoemde variëteiten op een natuurlijke manier gebruikt kunnen worden. Uiteindelijk is de keuze gevallen op een gefingeerde telefonische auto-verkoop. Er is een telefoongesprek geënceneerd, waarin een privé-persoon (nl. de matched guise-spreker) informatie geeft over de auto die hij in een krantenadvertentie te koop heeft aangeboden. De informatie die de spreker geeft, is opgeschreven in spreektaalvorm, zodat de verschillende sprekers een basistekst hebben waar ze van uit kunnen gaan. De tekst bestaat in een Zweedse en een Finse versie (zie bijlage 2 en 3). De sprekers hebben de instructie gekregen dat ze zich niet letterlijk aan de geschreven tekst hoeven te houden, maar dat ze hem door toevoeging van enkele pragmatische partikels e.d. zo mogen veranderen, dat het een voor hen natuurlijke tekst wordt. Er zijn ca 85 proefopnames gemaakt (1991 en 1992);

daaruit is uiteindelijk een *matched guise-stimulusband* met zes verschillende sprekers en negen taalproeven samengesteld.

Alle bovengenoemde taalvariëteiten komen één keer op de stimulusband voor, behalve variëteit nr 1 (het Zweeds met een Fins accent) en variëteit nr 2 (het Fins dat door Zwedenfinnen gesproken wordt). Dit zijn de centrale variëteiten voor het FORTIS-project en daarom zijn er twee proeven van in de attitudetest. Elke taalproef duurt ca 1.40 – 2 minuten.

Drie van de sprekers op de stimulusband zijn tweetalig en spreken één tekst in het Zweeds en één in het Fins in. In deze gevallen is er dus sprake van de originele *matched guise-techniek*. Dit betreft:

- de Finlandzweedse taalproef en de Finse standaardtaalproef die ingesproken zijn door dezelfde spreker. Deze spreker, Peter, is een Finlandzweedse academicus uit Helsinki, die ook vloeiend Fins spreekt⁴;
- de beide taalproeven van het Zweeds met Fins accent en het Fins van de Zwedenfinnen (het zgn. Zwedenfins) die ingesproken zijn door tweetalige sprekers. De taalproeven van beide sprekers, Jyrki en Unto, zijn volgens medewerkers van het Finse instituut van de universiteit van Stockholm representatief voor het Zweeds en het Fins van Zwedenfinnen, ook al verschillen de taalproeven onderling van elkaar.

Jyrki emigreerde in 1977 als 23-jarige naar Zweden. Hij is werkzaam als tolk. Hij is getrouwd met een Finse, spreekt Fins met vrouw en kinderen en gaat veel met andere Finstaligen om. Hij heeft een zwak Fins accent in zijn Zweeds (hij gebruikt bijv. de open Finse *a*).

⁴Om er zeker van te zijn dat Peters Fins niet afwijkt van het door de meeste finstalige inwoners van Helsinki gesproken Fins, heb ik een groep letterkunde-studenten van het Talencentrum in Helsinki laten raden wat de moedertaal van Peter is en waar hij mee werkt. Een ruime meerderheid van de studenten (75%) dacht dat Peter Fins als moedertaal heeft en dat hij een beroep heeft waarvoor geen universiteitsopleiding vereist is. Peters Fins is m.a.w. representatief voor het Fins zoals dat in Helsinki gesproken wordt.

Zijn Fins is daarentegen niet erg beïnvloed door het lange verblijf in Zweden.

Unto emigreerde in 1961 naar Zweden. Hij was toen 18 jaar. Hij werkt als conciërge, is getrouwd met een Zweedse en spreekt met vrouwen en kinderen Zweeds. Unto heeft een sterker Fins accent in zijn Zweeds dan Jyrki (hij heeft o.a. ongeaspireerde explosieven, *s i.p.v. sj*) en ook aan zijn Fins is duidelijk te horen dat hij lange tijd in Zweden gewoond heeft (hij gebruikt o.a. de in het Fins onbekende accenten 1 en 2).

In dit attitudeonderzoek wordt de testpersonen gevraagd verschillende eigenschappen van de gefingeerde amateurverkoper te waarderen m.b.v. een semantische differentiaal. De adjectiefparen voor deze schalen zijn gekozen uit de lijst met adjectiefparen die is opgesteld door de constructeur van deze meetmethode, Charles Osgood (Osgood, Suci & Tannebaum 1957). Volgens de sociaalpsychologen Ryan, Giles & Sebastian (1982) zijn er twee dimensies die van bijzonder groot belang zijn bij het beoordelen van taalvariëteiten: *sociale status* en *solidariteit*. Beoordelingen die de eerstgenoemde dimensie betreffen, weerspiegelen de relatieve socio-economische status en het prestige van de groep sprekers in kwestie. Beoordelingen die de laatstgenoemde dimensie betreffen, meten welke identificatiewaarde een taalvariëteit heeft voor een bepaalde beoordelaar/groep van beoordelaars. Bij het kiezen van de adjectiefparen heb ik getracht erop toe te zien dat de ene helft van de adjectieven (9) de statusdimensie representeert en dat de andere helft (8 adjectieven) de solidariteitsdimensie weergeeft:

statusschalen

kort – lang

besluitvaardig – aarzelend

lelijk – knap

zwak – krachtig

nauwkeurig – slordig

mislukt – succesvol

vlijtig – lui

solidariteitsschalen

zacht – hard

onzeker – zeker

onbetrouwbaar – betrouwbaar

leuk – saai

gemeen – aardig

extrovert – introvert

onsympatiek – sympatiek

intelligent – dom
passief – actief

attent – opdringerig

In totaal hebben 230 personen aan dit attitudeonderzoek deelgenomen: 73 Zweden, 80 Finnen en 77 Zwedenfinnen.

Binnen deze drie hoofdgroepen zijn de factoren geslacht en generatie evenredig vertegenwoordigd. Alle testpersonen komen uit voorsteden van Stockholm en Helsinki, die in sociaal opzicht met elkaar vergelijkbaar zijn.

De gehele testprocedure nam ca 35 minuten in beslag.

Enige resultaten

In het resterende deel van dit artikel wil ik die resultaten van deze attitudestudie behandelen, welke voor het FORTIS-project het interessantst zijn: de attitudes van de Zweden, de Finnen en de Zwedenfinnen t.o.v. de twee taalproeven van de tweetalige Zwedenfinse sprekers Jyrki en Unto.⁵ Voor de statistische verwerking van dit deel van het materiaal is de zgn. paired t-test gebruikt. Deze test geeft per schaal aan of een bepaalde testgroep de Finstalige taalproef van een tweetalig spreker significant anders beoordeelt dan de Zweedstalige taalproef van dezelfde spreker. Om de resultaten van deze tests op een overzichtelijke manier te kunnen presenteren, heb ik alle schalen die de socio-economische status van de variëteit in kwestie meten, samengevoegd tot een status-dimensie (in het vervolg 'ST-dimensie'). Op dezelfde manier zijn alle solidariteitsschalen tot één solidariteitsdimensie samengevoegd (de 'SO-dimensie').

Onafhankelijk van het aantal significante verschillen op schaalniveau kan ook de richting van de waarden bestudeerd worden, die een bepaalde testgroep toedeelt aan de Finse en de Zweedse taalproef van een tweetalig spreker. Deze richting kan heel uniform zijn: zo kan bv.

⁵In dit artikel zullen de resultaten slecht in grote lijnen geschetst worden. Voor een meer gedetailleerd resultatenverslag, zie Bijvoet 1996. Voor een overzicht van de attitudes t.o.v. de overige taalvariëteiten, zie Bijvoet 1997.

de Zwedenfinse groep consequent Unto's Finse taalproef positiever beoordelen op alle ST-schalen dan zijn Zweedse, ook al zijn de beoordelingen niet verschillend genoeg om significant genoemd te worden. Aangezien deze schalen geacht worden verschillende aspecten van één en dezelfde dimensie te meten (nl. in dit voorbeeld de ST-dimensie), is het aannemelijk dat deze uniformiteit in richting niet toevallig is. Of de richting van de waarden die een bepaalde testgroep de Finse en de Zweedse taalproef van een tweetalig spreker toedeelt, significant uniform is of niet, heb ik getest m.b.v. de Chi kwadraat-toets + Fischer exact-correctie.

Vereenvoudigd uitgedrukt is het zo, dat de richting van SO-schalen significant uniform is, als de beoordelingen op minstens 7 van de 8 schalen in dezelfde richting gaan. Voor wat betreft de ST-dimensie moeten minstens 7 van de 9 beoordelingen in dezelfde richting gaan, om significant uniform genoemd te kunnen worden.

Wegens plaatsgebrek presenteer ik in dit artikel geen tabellen, maar om toch enig idee te geven hoe verschillend de twee taalproeven van de tweetalige sprekers opgevat kunnen worden, toon ik figuren met zgn. sprekersprofielen per testgroep (zie figuur 1 t/m 6). In de begeleidende tekst geef ik aan op hoeveel en welke van de 9 statusschalen resp. 8 solidariteitsschalen significante verschillen voorkomen ($p < 0.05$).

Zowel de Zweedse als de Finse testpersonen in dit onderzoek wordt gevraagd een spreker van een voor hen vreemde taal te beoordelen (nl. Fins resp. Zweeds), hetgeen de antwoorden heeft kunnen beïnvloeden. Sommige onderzoeken hebben aangetoond dat de attitudes duidelijker en genuanceerder zijn naarmate een taalproef

Fig. 1: De beoordeling van Unto's twee taalproeven in de Zweden-
finse groep

Figuur 2: De beoordeling van Jyrki's twee taalproeven in de
Zwedenfinse groep

exacter geïdentificeerd kan worden, bijv. als een taalproef van het Amsterdams zoals het gesproken wordt door een geboren Amsterdammer van ca 35 jaar met een middel-bare opleiding, enz. (Cunningham-Andersson & Engstrand 1988).

Andere onderzoeken hebben echter aangetoond dat testpersonen die de stimulustaal niet zelf spreken, haar toch op ongeveer dezelfde manier beoordelen als native speakers (Loman 1976). De testpersonen in dit onderzoek hebben met zekerheid kunnen vaststellen welke talen

er op de stimulusband gesproken worden. De Zwedenfinnen moeten als enige groep alle taalproeven herkend kunnen hebben, terwijl de Zweden de Finse taalproeven waarschijnlijk niet hebben kunnen plaatsen als een proef van het standaardfins, het Tavastlands etc., en de Finnen op hun beurt waarschijnlijk niet hebben kunnen differentiëren tussen Standaard Zweeds, Stockholms etc. Aangezien de Finnen toch in zekere mate bekend zijn met het Zweeds (Finland is immers officieel tweetalig en het Zweeds is een verplicht schoolvak), is er aanleiding te veronderstellen dat de Finnen het sterke Finse accent in Unto's Zweeds wel hebben kunnen identificeren. Het is niet zeker of dit ook het geval is met Jyrki's accent: dit is veel zwakker en vermoedelijk hebben de Finse testpersonen niet doorgehad dat Jyrki een Finse achtergrond heeft.

Attitudes in de Zwedenfinse testgroep

De Zwedenfinse testpersonen geven wat betreft eigenschappen die met de ST-dimensie te maken hebben, duidelijk de voorkeur aan **Jyrki** in zijn Finse gestalte (zie figuur 1). Significant verschillende beoordelingen komen voor op vier van de negen ST-schalen (nl. de nrs 8, 9, 12 en 17). Ook de Chi kwadraat-toets geeft aan dat Jyrki's Finse taalproef hier consequent positiever beoordeeld wordt dan zijn Zweedse. De resultaten van de SO-schalen tonen dat de Zwedenfinse testpersonen wat betreft deze eigenschappen nauwelijks enig verschil maken tussen Jyrki's twee taalproeven: noch het Zweeds noch het Fins krijgt een duidelijke voorkeur. Significant verschillende beoordelingen komen slechts op twee van de acht SO-schalen (nl. de nrs 1 en 14) voor. Ook de Chi kwadraat-toets geeft geen uitslag voor deze dimensie.

De resultaten van andere attitudeonderzoeken hebben aangetoond dat het spreken met een accent negatieve attitudes opwekt en dat er zelfs een hiërarchie is binnen niet-standaardvariëteiten: hoe sterker het accent, des te negatiever de attitudes, vooral attitudes betreffende de socio-economische status van de spreker in kwestie (Ryan 1979, Cun-ningham-Andersson & Engstrand 1988, Giles & Coupland 1991).

Jyrki spreekt Zweeds met een zwak Fins accent en zoals ik reeds aanduidde, moeten de Zwedenfinnen dit accent herkend hebben, ook al is het zwak. Zijn Fins is daarentegen geheel niet beïnvloed door zijn lange verblijf in Zweden. Het is niet onwaarschijnlijk dat het feit dat Jyrki gebroken Zweeds spreekt, de attitudes tegenover de Zweedse taalproef betreffende ST-eigenschappen negatief beïnvloed heeft.

Ook **Unto** wordt positiever beoordeeld in zijn Finse gestalte dan in zijn Zweedse (zie figuur 2). In dit geval geldt dit niet alleen voor de ST-dimensie (waar significant verschillende beoordelingen voorkomen op drie van de negen ST-schalen, nl. de nrs 5, 12 en 17), maar ook voor de SO-dimensie (significantie voor schaalnr 2, 3, 6 en 14). Ook de Chi kwadraat-toets toont aan dat de Zwedenfinse testpersonen consequent de voorkeur geven aan Unto's Finse taalproef, zowel voor wat betreft de ST- als de SO-dimensie. Net als in het geval van Jyrki kan het feit dat Unto gebroken Zweeds spreekt als verklaring aangevoerd worden. Maar in tegenstelling tot Jyrki spreekt Unto ook geaccentueerd Fins: zijn Fins is duidelijk beïnvloed door het Zweeds ten gevolge van de vele jaren dat hij in Zweden woont. En deze variëteit, het Zwedenfins, heeft een lage status, zowel in Finland als bij de Zwedenfinnen zelf (Lainio 1989). De voorkeur van deze testgroep voor Unto's Finse versie is dus zeer ver-rassend. Uit eerdere onderzoeken is echter gebleken, dat een aantal met de testprocedure verbonden factoren ook de attitudes in positieve of negatieve richting kan sturen. Zo bleek bv. de taal waarin informatie over de test gegeven wordt van invloed te zijn: informatie in de taal van de meerderheid resulteert in attitudes die gunstig zijn voor sprekers van de meerderheidsvariëteit, terwijl informatie in de taal van een minderheid leidt tot attitudes die gunstig zijn voor sprekers van die minderheidsvariëteit (Giles e.a. 1987, Giles & Coupland 1991, Virta 1994).

Het onderzoek met de Zwedenfinse testgroep werd uitgevoerd in Zweden en de mondelinge informatie werd grotendeels in het Zweeds gegeven. Dit heeft er waarschijnlijk toe bijgedragen dat de Zwedenfinse testpersonen hier het perspectief van de meerderheids-groep overgenomen hebben (vgl. Lamberts "minority group reaction") en net als de Zweden (zie het volgende punt) Unto's Finse taalproef positiever be-oordelen dan zijn Zweedse; Unto's sterke Finse accent in

zijn Zweeds is immers duidelijk herkenbaar en deze gebroken Zweedse variëteit heeft een lage status in Zweden.

Attitudes in de Zweedse testgroep

De Zweedse testpersonen beoordelen **Jyrki** positiever in zijn Finse gestalte dan in zijn Zweedse, wanneer het eigenschappen betreft die met sociale status te maken hebben (zie figuur 3). Op vier van de negen ST-schalen zijn de beoordelingen significant verschillend (nl. de nrs 5, 8, 12 en 17) en ook de Chi kwadraat-toets bevestigt dit resultaat. Voor wat SO-eigenschappen betreft, worden Jyrki's twee taalproeven ook verschillend beoordeeld, maar het is niet duidelijk waar de voorkeur ligt: op vijf van de acht SO-schalen krijgen Jyrki's Fins en zijn Zweeds significant verschillende beoordelingen; voor drie hiervan (de nrs 1, 10 en 16) scoort de Zweedse versie hoger, voor de overige twee (de nrs 2 en 14) de Finse. De Chi kwadraat-toets geeft, niet onverwacht, geen uitslag.

Unto (zie figuur 4) wordt uitermate verschillend beoordeeld, afhankelijk van de taal die hij spreekt. Ook hier heeft de Finse versie duidelijk de voorkeur van de Zweedse testgroep. Van de negen ST-schalen zijn er acht significant (nrs 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13 en 17); van de acht SO-schalen vijf (nrs 1, 2, 3, 14 en 15). De Chi kwadraat-toets bevestigt dat de Zweden consequent de Finse gestalte van Unto positiever beoordelen, zowel wanneer het ST- als SO-

Figuur 3: De beoordeling van Jyrki's twee taalproeven in de Zweedse groep

Figuur 4: De beoordeling van Unto's twee taalproeven in de Zweedse groep eigenschappen betreft.

Deze resultaten zijn bijzonder verrassend. Dat de Finse taalproeven van Jyrki en Unto positiever beoordeeld worden dan hun Zweedse door de *Zwedentfinse* testpersonen is nog te begrijpen: zij kunnen zich immers met de sprekers van beide taalproeven identificeren. Maar dat zelfs *Zweedse* testpersonen de Finstalige versie van de tweetalige sprekers positiever beoordelen, is verbazingwekkend. Het kan vanzelfsprekend niet zo zijn dat het Fins in Zweden een hogere status heeft dan het Zweeds. Het Zweeds heeft hier natuurlijk een hogere

status. In Jyrki's en Unto's geval is er echter geen sprake van een 'native' Zweedse variëteit, maar van een gestigmatiseerde variëteit, nl. gebroken Zweeds/ Zweeds met een Fins accent. De enige plausibele verklaring voor deze resultaten is deels de waarschijnlijkheid dat het voor de Zweedse test-personen toch makkelijker is om zich onverschilliger op te stellen t.o.v. het Fins (een taal die ze zelf niet spreken) dan t.o.v. het Zweeds, deels het effect van het Finse accent in het Zweeds van deze sprekers. Het is de laatste jaren een algemene tendens in Zweden dat het spreken van gebroken Zweeds steeds meer gestigmatiseerd wordt. In Unto's geval heeft dit er niet alleen toe geleid, dat de Zweden zijn Finse taalproef een hogere status toeschrijven, maar ook dat ze zich zelfs in hogere mate solidariseren met zijn Finse gestalte dan met zijn Zweedse.

Attitudes in de Finse testgroep

Zoals reeds aangeduid is, hebben de Finse testpersonen het Finse accent in Jyrki's Zweeds hoogstwaarschijnlijk niet herkend en beschouwen ze deze taalproef als een 'native' Zweedse variëteit. Voor wat betreft ST-eigenschappen krijgt **Jyrki** bij beide taalproeven (zie figuur 5) in grote lijnen dezelfde beoordelingen; er is geen duidelijke voorkeur voor het Zweeds of het Fins (slechts twee schalen zijn significant, nl. de nrs 13 en 17). Ook de Chi kwadraat-toets geeft hier geen uitslag. Wanneer het de SO-eigenschappen betreft, is er iets meer verschil in de beoordeling van Jyrki's taalproeven: vier van de acht SO-schalen zijn significant (en wel de nrs 6, 14, 15 en 16) en in drie van die vier gevallen wordt Jyrki positiever beoordeeld als hij Fins spreekt. De Chi kwadraat-toets geeft echter weer geen uitslag. Het is een bijzonder interessant resultaat dat Finse testpersonen de Finse gestalte van Jyrki preferen als het SO-eigenschappen betreft, d.w.z. dat ze zich meer solidariseren met de Finstalige Jyrki, terwijl het onzeker is welke van zijn twee gestalten ze de hoogste status toeschrijven.

Zoals ik in de inleiding van dit artikel reeds heb geschreven, hebben internationaliseringsprocessen, handelsbetrekkingen, de Europese eenwording e.d. veranderingen in de verhouding tussen Finland en

Zweden op gang gebracht. Het is niet ondenkbaar dat dit de attitudes van de Finnen t.o.v. het Zweeds in positieve richting heeft beïnvloed (zie Sven-ska Finlands folkting 1997). Het Zweeds speelt immers een belangrijke rol in de samenwerking tussen de Noord-Europese landen. Dit zou mogelijk kunnen verklaren waarom de Finse testpersonen niet eenduidig Jyrki's Finse gestalte de hoogste status toeschrijven.

De beoordeling van **Unto's** twee taalproeven door deze testgroep is precies tegengesteld aan de Zweedse en de Zwedenfinse beoordelingen (zie figuur 6). De Finnen hebben verrassend genoeg een duidelijke voorkeur voor Unto als hij Zweeds spreekt. Dit geldt zowel voor de ST- als de SO-dimensie (significantie komt voor op de vijf ST-schalen 7, 8, 9, 13 en 17, en op de twee SO-schalen 3 en 16). De Chi kwadraat-toets bevestigt dat Unto's Zweeds consequent positiever beoordeeld wordt betreffende ST-eigenschappen. Betreffende SO-eigenschappen geeft deze test echter geen uitslag. Dat Unto's Zweeds hier een positievere beoordeling krijgt dan zijn Fins, kan niet alleen verklaard worden door te verwijzen naar de bovengenoemde internationaliseringsprocessen e.d. die een positieve werking op de attitudes t.o.v. het Zweeds kunnen hebben. In Unto's geval moet ook het feit dat hij Zwedenfins spreekt (een taal-variëteit met lage status in Finland) de attitudes t.o.v. zijn Fins in negatieve richting beïnvloed hebben. Het Finse accent in Unto's Zweeds hebben de Finnen hoogstwaarschijnlijk wel herkend, maar zij associëren deze variëteit niet met de lage status die ze in Zweden heeft.

Figuur 5: De beoordeling van Jyrki's twee taalproeven in de Finse groep

Figuur 6: De beoordeling van Unto's twee taalproeven in de Finse groep

Afsluiting

De resultaten van dit deel van het attitudeonderzoek tonen duidelijk het effect van het spreken met een accent aan. Dit roept negatieve attitudes op. De verschillen in de manier waarop Jyrki en Unto beoordeeld worden, laten ook zien dat de sterkte van een accent van invloed is op de attitudes. Deze resultaten sluiten aan bij de resultaten van eerdere onderzoeken. Zeer verrassend is echter de vondst dat het spreken met een sterk accent zo gestigmatiseerd is, dat het er zelfs toe

kan leiden dat native speakers een voor hen vreemde taal positiever beoordelen dan hun eigen taal, wanneer deze met een accent gesproken wordt. Deze resultaten kunnen vanzelfsprekend niet gegeneraliseerd worden voor alle vormen van geaccentueerd Zweeds. Zweeds met een Frans accent heeft bijv. een veel hogere status in Zweden; een studie naar de attitudes t.o.v. deze variëteit zou geheel andere resultaten opgeleverd hebben.

Literatuur

- Bijvoet, Ellen. 1996. Status- och solidaritetsdimensioner i attityder till svenska och finska. *SoLiD 5* (sociolingvistiska dokument). Uppsala universitet. Uppsala.
- Bijvoet, Ellen. 1997 (in druk). Språkattityder bland svenskar, finnar och sverigefinnar. In: *Tvärkulturell kommunikation i tid och rum*. Rapport van het ASLA-symposium 1996 te Umeå.
- Carranza, Michael A. & Ryan, Ellen B. 1975. Evaluative reactions of bilingual Anglo and Mexican American adolescents toward speakers of English and Spanish. *International Journal of the Sociology of Language* **6**, 83–104.
- Cunningham-Andersson, Una & Engstrand, Olle. 1988. Attitudes to immigrant Swedish – a literature review and preparatory experiments. (PERILUS VIII.) Stockholm.
- Gallois, Cynthia, Callan, Victor J. & Johnstone, Michael. 1984. Personality judgements of Australian aborigine and white speakers: ethnicity, sex and context. *Journal of Language and Social Psychology* **3**, 39–57.
- Giles, Howard *et al.* 1987. Research on language attitudes. In: Ammon, Ulrich, Dittmar, Norbert & Mattheier, Klaus J. (eds.) *Sociolinguistics. An international handbook of the science of language and society 1*. Berlin & New York: Walter de Gruyter, 585–597.
- Giles, Howard & Coupland, Nikolas. 1991. *Language: contexts and consequences*. Milton Keynes, Open University Press.
- Hogg, Michael A., Joyce, Nicholas & Abrams, Dominic. 1984. Diglossia in Switzerland? A social identity analysis of speaker evaluations. *Journal of Language and Social Psychology* **3**, 185–196.
- Laakkonen, Risto. 1996. Finländarna på den svenska arbetsmarknaden efter andra världskriget - arbetskraftsfrågan i finsk-svenska relationer. In: Lainio, Jarmo (ed.) *Finländarnas historia i Sverige 3*. Helsingfors: SHS/NM, 107–141.
- Lainio, Jarmo. 1989. *Spoken Finnish in urban Sweden*. (Uppsala *Multi-ethnic Papers* **15**.) Uppsala. Centre for multiethnic research.

- Lainio, Jarmo. 1996. Finskans ställning i Sverige och dess betydelse för sverigefinnarna. In: Lainio, Jarmo (ed.). *Finländarnas historia i Sve-rige 3*. Helsingfors: SHS/NM, 255–310.
- Lainio, Jarmo & Wandé, Erling. 1996. Finskan i utbildningsväsendet och sverigefinnarnas utbildning i Sverige. In: Lainio, Jarmo (ed.), *Finländarnas historia i Sverige 3*. Helsingfors: SHS/NM, 311–378.
- Lambert, Wallace E. *et al.* 1960. Evaluational reactions to spoken lan-guage. *Journal of Abnormal and Social Psychology* **60**, 44–51.
- Loman, Bengt. 1976. Linguistic performance and social evaluation. a sociolinguistic attitude test. *International Journal of the Sociology of Language* **10**, 85–102.
- Osgood, Charles E., Suci, George J. & Tannenbaum, Percy H.. 1957. *The measurement of meaning*. Urbana, Chicago & London: Uni-versity of Illinois Press.
- Quasthoff, Uta. 1987. Linguistic prejudice/stereotypes. In: Ammon, Ulrich, Dittmar, Norbert & Mattheier, Klaus J. (eds.). *Sociolin-guis-tics. An international handbook of the science of language and society 1*. Berlin & New York: Walter de Gruyter, 785–799.
- Ryan, Ellen B.. 1979. Why do low-prestige language varieties persist? In: Giles, Howard & St. Clair, Robert (eds.). *Language and social psy-chology*. Oxford: Basil Blackwell, 145–157.
- Savolainen, Maija. 1987. ”Jag skäms inte för att jag är finne”. In: Lith-man, Yngve (ed). *Nybyggarna i Sverige. Invandring och andragenera-tionen*. Helsingborg, 80–121.
- Svenska Finlands folkting. 1997. Vårt land, vårt språk. Kahden kielen kansa. En attitydundersökning om det svenska i Finland. Suoma-laisia asenteita ruotsin kieleen Suomessa. (*Finlandssvensk rapport nr 35.*) Helsinki.
- Westin, Charles. 1987. *Den toleranta opinionen. Inställningen till invan-drare 1987*. Rapport nr 8 van DEIFO (Delegationen för invandrar-forskning).
- Virta, Erkki. 1994. *Tvåspråkighet, tänkande och identitet. Studier av finska barn i Sverige och Finland. Del 1. Sammanfattning*. Psyko-logiska institutionen, Stockholms universitet. Stockholm.
- Wölck, Wolfgang. 1973. Attitudes toward Spanish and Quechua in bilingual Peru. In: Shuy, Roger W. & Fasold, Ralph W. (eds.),

Language attitudes: current trends and prospects. Washington, D.C., Georgetown U.P., 129–147.

Bijlage 2. Zweedse stimulustekst

Jaha, jag antar att du vill veta lite grann om bilen då. Det är alltså en 5-dörrarskombi, en 81.a, så den är nio år gammal nu, men den går fort-farande som en klocka alltså. Jag har precis haft den på besiktning och den enda anmärkningen det var det att det var hål på avgasröret, men det har jag bytt nu, så det är fixat. Den har bara gått lite drygt 10.000 mil för eh den första ägaren han var pensionär förstår du, och han körde bara på söndagarna liksom fram och tillbaka till sommarstugan, så det blev inte mycket mil inte. Annars så stod den jämt i garaget. Sen köpte jag den alltså för sådär eh ja fyra år sen och jag har inte heller använt den så värst mycket, så att eh... Jaha, sen eh, sen så drar den rätt lite bensin för att vara en så gammal bil, den drar bara 0,8 liter milen. Och inte drar den nån olja heller. Jaha, sen finns det soltak och stereo och eh man kan fälla ner baksätet så att den är jättebra att flytta och åka på semester med och så. Och så har jag dragkrok på den också. Ja, jag vet inte riktigt vad jag kan säga mer om bilen. Det är lite rost på dörrarna och vänstra skärmen men det är inte mycket att prata om, det kan man fixa själv. Och sen är det en liten spricka i spegeln, men mo-torn och bromsarna och alla såna här bärande delar är bra. Fram är det nya bromsar förresten. Och så är däcken hyfsade. Sen eh, sen så har jag fyra vinterdäck till den. Dom är i och för sej inte alldeles nya, men dom klarar sej nog ett par vintrar till och dom får du ju gärna köpa med förstås för en tusenlapp. Vilken färg den har? Jo, den är blå. Ah, du får väl komma förbi och provköra om du är intresserad, då kan vi titta lite mera på den.

Bijlage 3. Finse stimulustekst

Jaaha, sä haluut varmaan tietää vähän siitä autosta. Se on viisovinen kombi, vuosmallii kaheksan yks, se on jo yheksän vuotta vanha, mutta käy vieläkin kun kello. Se on just katsastettu ja ainoo huomautus oli reikä pakoputkessa, mutta sen mä oon vaihtanu niinet se asia on kun-nossa. Autoll' on ajettu vaan reilut satatuhatta kilsaa ööh kato ku eka omistaja oli eläkeläinen, ja se käytti autoo vaan sunnuntaisin, kun se ajo kesämökille ja takas, se ei o paljon se. Ja muullon auto seiso vaan tallissa. Mä ostin sen ööh noin neljä vuotta sitten, enkä mäkään o käyttäny sitä kovinkaan paljon, niin että ööh... Niin, se ei vie paljon bensaakaan, vaikka on vähän vanhempaa mallii, se vie kaheksan litraa satasella. Ja oljyäkään se ei vie paljon. Joo, ja autossa on kattoluukku, stereot ja käännettävät takapenkit, niin että se on hyvä muutossa ja lomaautonakin sitä voi käyttää. Niin ja sitten mulla on siinä veto-koukkukin on. Mä en oikeen tiedä mitä muuta vois vielä kertoa. No, ovissa ja vasemmassa nokassa on vähän ruostetta, mutta se on niin pieni juttu, että sen voi korjata itte. Niin ja yhdessä peilissä on vielä pikkusärö, mutta moottori, jarrut ja kaikki kantavat osat on kunnossa. Sitäpaitsi mä on vaihtanu uudet etujarrut kanssa. Ja sit renkaat on aika hyvässä kunnossa. Sitten mull' on vielä neljä talvirengasta. Ne ei o ihan uusia, mutta ne kyllä kestää ainakin kaks talvee vielä, ja ne tulis maksaa vaan tonnin. Ai, minkä värinen auto on? Se on sininen. Nojoo, et sä vois tulla käymään ja koeajaa sitä jos oot kiinnostunut, me voidaan sitten katsoo autoo tarkemmin.